

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NY

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM.

THEOL. KAND.

F Ø R S T E B I N D .

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1857—59.

Riber Kapitels ældste bevarede Jordebog

tilligemed

nogle Bemærkninger om Kapitlets Indtægter under Katholicismen.

Af

Adjunkt J. Kinch.

I Ribe Stifts-Arkiv findes (Capsa 32, Paqu. 2) en gammel Jordebog over Ribe Domkapitels Gods, som i det Væsentlige er affattet før Reformationen. Den begynder med en Fortegnelse over Kapitlets fælles Bøndergods, hvis Årstal oprindelig synes at have været 1520, men senere at være rettet til 1530. Derefter følger en Liste over Præbenderne med deres Indtægter, med Årstallet 1530, derpå Kapitlets Jordskyld af Ribe By, optegnet 1550, og endelig Register på dets Enge ved Ribe, fra 1551. Disse Register kunne vistnok i flere Henseende have Interesse, og jeg vil derfor her give et Uddrag af dem, hvortil jeg vil benytte nogle Bemærkninger om Oprindelsen til de væsentligere Dele af Godset, og om de enkelte Præbenders Oprindelse. Endelig vil jeg forsøge at give en Udsigt over Størrelsen af Kapitlets Indtægter og over dets enkelte Medlemmers pæknære Stilling.

De Kilder, hvorfra vor Kundskab om Ribes Kapitel især må hentes, og som derfor hyppig ville findes citerede af mig, ere: 1. Riber Kapitels Dokumenter (R. K. Dok.), der nu opbevares i Gehejme-Arkivet, men hvoraf en Afskrift også haves her i Ribe; 2. Kapitlets gamle Protokol, begyndt 1291 og fortsat til henimod Reformationen, den såkaldte »Oldemoder«, der findes på det store kongelige

Bibliothek; 3. »Register på Riber Kapitels Gods og Tjenere med kort Extrakt og Indhold på de fornemste Breve« osv., fra Midten af det 16de Århundrede, i Stiftsbibliotheket; det er et Register på alle de Dokumenter, som angik Kapitlets Gods og Rettigheder; 4. Terpagers Ripæ Cimbricæ (R. C.). Enkelte Oplysninger have også kunnet hentes fra Kapitlets yngre Jordbog, fra 1669.

Jordebogens Indhold viser, hvad der regnedes med til Kapitlets Ejendom, og at Prælaturernes og Provstiernes Indtægter ikke indbefattedes herunder, ligesom heller ikke det Gods, hvorpå de forskellige Kapeller og Altere i Domkirken vare funderede, undtagen forsåvidt i et enkelt Tilfælde et Præbende netop bestod i en sådant Alters Indtægter.

1. Bøndergodset

opregnes således, som følger; dog har jeg sammentrukket Jordskylden af de enkelte Gårde byvis eller sognevis:

Herred.	By el. Sogn.	Gaarde.		Rug.	Byg.	Havre.	Korn.	Lam.	Svin.	Gjæs.	Fæddt.	Smør.	Tørv.	Gjæsterl.	Penge.
		Bol.	Øde.												
				Ort.	Ort.	Ort.	Ort.					Td.	Læs.		
Synder Jutlandt.															
Høwers	Emerleff S. ¹	15	1	„	80½	17	3	„	12	2	1	„	„	14	8 l ^β
	Høyer	3	1	„	15	„	„	„	3	„	„	„	„	3	24 l ^β
	Sy. Skasth	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3 & l.
Tunder	Abyldt	1	„	„	5	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
	{ Ballum Bodsøl	1	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Biercke	Rymme ²	2	3	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	} 1 gr. 24 l ^β
	Lye	Meolden S.	3	„	„	„	3	1	2	„	„	„	8	2	
	Døstrup	(1 øde) 3	„	2	6	1	„	„	2	„	1	„	8	2	„
		(1 øde)			(2 Td.)										

¹ Dette Sogn er af alle det, hvori Kapitlet havde de største Ejendomme, ligesom Præstekaldet her var annekteret til Arkidiakonatet. 1432 skjødede Anders Perssen, Bymand i Horsens, til Kapitlet den Ret i Emmerlev-Gård og andet Gods sammesteds, som han havde arvet efter Ærkedegnen Iver Thorsen (R. K. Dok. 193). 1436 købte Kapitlet af Ridder Martinus Johannis for 268 rh. Gylden, 40 lyb. Gylden og 25 & rent Sølv Kerrægård (Kjærgård) og 7 andre Gårde i Emmerlev, 4 i Højer og 3 i Abild foruden nogle Jorde og Enge, hvilket han altsammen havde købt af Ridder Otto Snaffs (R. K. Dok. 202). 1515 købtes endnu 3 Gårde i Emmerlev af Væbner Erik Klausen af Trægård (R. K. Dok. 480). ² Romø.

Herred.	By el. Sogn.	Gaarde.	Bol.	Rug.	Byg.	Havre.	Korn.	Lam.	Svin.	Gjæs.	Fønedt.	Smør.		Torr.	Gjæsterl.	Penge.
												Td.	Læs.			
Synder Jutlandt.				Ort.	Ort.	Ort.	Ort.									
Lye	Randrop	2	"	"	3	"	"	"	1	"	1	"	"	"	1	1 & l.
	Wynum ³	(1 øde) 1	"	"	"	"	"	"	1	"	1	½	"	"	1	"
Hwiding	Skierbeck	4	2	4½	3½	3	"	"	3	"	1	"	12	3	} 3 & l. 9 β d.	
	Mysthwsom ⁴	3	"	"	"	"	"	"	3	"	"	1½	"	3		"
	Brøns S.	3	"	"	5	"	"	"	2	"	1	"	8	2	"	
					(8 Td.)											
	Resby S.	4	"	"	15	"	"	"	3	"	3	"	12	3	"	
	Hwiding S.	2	"	2	2	1	"	"	2	"	"	"	8	2	"	
	Westedt ⁵	7	1	10	8	5½	13	"	7	"	4	"	20	7	24 l β.	
		(3 Forbedelser)														
	Synd. Fardrup	2	"	"	"	"	12	"	2	"	2	"	8	2	"	
	Roagher	3	"	1	7½	"	"	"	3	"	2	"	8	3	2 & d.	
Østhr Westedt ⁶	1	"	2	2	1	2	"	1	"	1	"	4	1	"		
	(1 Afgift)															
Høm (Seem S.)	2	"	"	"	"	"	"	2	"	2	1	8	2	"		
Hørop	1	"	4	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	"		
Woder S.	2	"	"	"	1 Td.	3	"	1	2	"	"	4	1	"		
Honyng ⁷	1	"	"	"	"	2	"	1	"	"	"	4	"	"		
Gram	Tiswedt ⁸	1	"	1½	1½	"	"	1	"	1	"	4	1	"		
	Enderopskoff ⁹	1	1	1½	1½	"	"	1	"	1	"	4	1	8 β		
Kalslundt	Jestedt ¹⁰	3	1	3½	4½	3	"	3	"	3	"	12	3	"		
	Hylderop ¹¹	1	"	2	1	1	"	1	"	1	"	4	1	"		
	Fardrup Medelby	3	"	3	3	3	"	3	"	"	"	"	3	"		
	Hiortlwndt S.	3	"	5½	5½	"	"	3	"	"	"	4	3	"		
	Hiortwadt ¹²	2	"	3	3	"	"	2	"	"	"	8	2	"		
Frøtz	Hygom S.	2	"	"	"	6½	"	1	"	1	"	4 (?)	1	"		
Nøriutlandt.																
Giøring	Wilsleff	2	"	1	"	"	12	"	2	"	"	"	7	2	"	
	Jernwedt	3	"	7	7	"	"	"	1	"	"	"	4	1	"	
	Lille Darrum	1	"	2	2	"	"	1	1	"	1	1 Pd.	"	1	"	

³ Døstrup Sogn. — ⁴ Skjerbek S. — ⁵ Kannik Jon Petersen gav 1441 sin Hovedgård Vestervedsted-Gård og 3 andre Gårde sammesteds, som han havde kjøbt for 300 & lybsk i Guld af Væbner Eggert Kristensen (Frille) og hans Søsken, tilligemed noget Gods i Gårdslev for en daglig Messe til sin egen og sine Velgjøreres Sjæles Frelse (R. K. Dok. 186, 225). 1454 gav Klaus Kristensen (Frille), Ærkedegn (Eggerts Broder), ligeledes noget Gods sammesteds til Afholdelsen af Messer (R. K. Dok. 272). — Sønder Fardrup hører til Vester-Vedsted S. — ⁶ Ribe Domkirkes Landsogn. — ⁷ Arrild S. — ⁸ Nu Tiset, Gram S. ⁹ Tidligere et Sogn for sig selv, nu hørende til Gram S. — ¹⁰ Vilslev S. — ¹¹ Fardrup S. — ¹² Kalslund S.

Herred.	By el. Sogn.	Gaarde.	Pol.	Rug.	Byg.	Havre.	Korn.	Lam.	Svin.	Gjæs.	Fænedl.	Smør.	Torr.	Gjæsterl.	Penge.
Nøriutlandt.															
Giøring	(Giøring S.)	2	„	3	3	„	„	„	2	„	„	„	4	2	„
	Ostrup S. ¹³	9	„	9	9	„	2	„	7	„	„	1	„	8	„
Skast	Brammyng S.	en Eng.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	½ d.
	Allerop ¹⁴	Agre og Eng.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	½ d.
	Tierborgh	1	„	1	1	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
	Guldagher S. ¹⁵	8	2	14½	14½	„	„	„	8	„	„	„	„	8	1 ½ d.
	(Skads S.)	og 1 Mølle	2	„	2½	2½	„	8	„	1	„	„	„	1	„
		(1 øde)	1	„	3	3	„	„	„	1	„	„	„	1	„
	Giesing ¹⁶	1	„	3	3	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
	Rørkier ¹⁷	1	„	1	1	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
Nesbergh	1	„	„	„	„	6	„	1	„	„	„	„	1	„	
Øse S.	2	„	1	1	„	3	„	1	„	„	„	„	2	„	
Østhr	Strandby	1	„	1½	1½	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
	Nebel S.	4	„	7	7	„	„	„	4	„	„	„	„	4	„
	Andzager S.	2	„	2	2	„	„	„	2	„	„	„	„	2	„
	(Horne S.)	2	„	2	2	„	„	„	2	„	„	„	„	2	„
Wester	Warde S. ¹⁸	2	„	2½	3	„	„	1	2	„	„	„	„	2	2 ½
	Byllem S.	3	„	5	4	„	„	„	3	„	„	„	„	3	„
		1 Mølle	1	„	„	„	„	8	„	1	„	„	„	½	1
	Partboo ¹⁹	3	1 Eng	10½	2½	„	„	„	3	„	„	„	„	3	2 ½ d.
	Jannerop S.	4	„	5	3	„	„	„	2	„	„	„	„	2	44 β d.
Nør	Aael S.	(2 øde)	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	2	44 β d.
	Hov og Oxby ²⁰	Agre og Enge,	en halv Td. salt Fisk,	fem Torsk.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Strelof	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
	Tharm	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	½	„	2	„

¹³ Dette Gods i Åstrup S. gav Dekanus Andreas Scheel 1459 til Kapitlet for en Årtid for sig og sine Forældre (R. K. Dok. 285, 286). — ¹⁴ Sneum S. — ¹⁵ Godset i Skads Herred skriver sig for en stor Del fra en Gave af Ridder Jon Jakobsen af Nørholm, stadfæstet af hans Enke 1433 (R. K. Dok. 195), for hvilken der ved det Alter, som han havde opført i Ribe Domkirke, skulde holdes en daglig Messe, og desuden 2 Årtider ved Vigilier og 12 Messer. — ¹⁶ Brøndum S. — ¹⁷ Jerne S. — ¹⁸ Hører egentlig til Vester Herred. Hver Gård skulde egentlig afgive en Skovvogn, der ansættes til 1 ½. ¹⁹ Ved denne Gård er der senere bemærket, at den ligger i Skads Herred ved Varde. Jeg kjenner den ikke. — ²⁰ Som Exempler på Gods, der hørte til Domkirken, uden at tilhøre Kapitlet, vil jeg for dette Herred anføre, at „Sogen Alter“ ejede Enge ved Varde Bro, hvoraf der årlig gaves 15 ½ d., ifølge en Rekognits af Domprovst Ivarus Ketilli (Register Fol. 241). Formesse (el. Første Messe)-Alteret ejede en Eng i Billum (Register Fol. 245), og „Lille Chor“ 66 Læs sammesteds (Register Fol. 244), givne af Biskop Hartvig Juul.

Herred.	By el. Sogn.	Gaarde.	Bol.	Rug.	Byg.	Havre.	Korn.	Lam.	Svin.	Gjes.	Fønedt.	Smør.	Tørr.	Gjæsterl.	Penge.
Nøriutlandt.															
Nør	Lyøn ²¹	4	4	6½	4	„	3	2	4	2	„	¼	„	„	„
	og Knude Mark								og 2	Høns	og 2	Pd.	„	„	„
Hinz	Welling S. ²²	10	„	17	26	„	„	„	9	„	„	„	„	9	„
	Stæll S. ²³	9	1	20½	29½	„	9	„	9	„	„	„	„	9	1 & d
	Hee S.	6	„	8½	8½	„	„	„	4	„	„	„	„	4	„
	¹ Mølle						8	„	„	„	„	„	„	„	„
	Holm ²⁴	6	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	17 & d.
Bølling	Skiern S.	1	„	sex	Lax,	tolv	Ørreder	1	„	„	„	„	„	1	„
	Sale S. ²⁵	15	3	32	32	„	„	„	15	„	„	15½	Pd.	„	15
Hierrom	Bordtbergh S. ²⁶	1	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Norvongh	Grese ²⁷	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	½	„	1	„

²¹ Indtægten af Knud-Mark (3 Ort. Korn) og af Bolene (2 Ort. Rug) havde Kapitlets Skrifer for sin Umag (senere tilskrevet). — ²² I dette Sogn ejede Kapitlet også Byberggård, som det havde købt af Ridder Niels Krag tilligemed 12 andre Gårde i Sognet. Dette Gods tilligemed andet Kapitelsgods i Hynzherred, Hee og Stadil Sogne, overlodes 1431 Ridder Erik Nielsen (Gyldenstjerne) af Thim (Befalingsmand på Riberhus) for årlig Skyld 9 lødig & og 3 μ grot (R. K. Dok. 192). — ²³ I Stadil Sogn fik Kapitlet allerede Gods ved Biskop Esgers Gave 1260 (R. K. Dok. 4). — Om 2 Gårde i dette Sogn, Østergård og Pilegård, findes mellem R. K. Dok. nogle gamle Dokumenter, hvis Ægthed dog er underkastet Tvivl, da de, skjøndt tilhørende Midten af det 14de Århundrede, ere affattede på Dansk, og da det ene udgiver sig for at være udstedt 1355 af en Biskop Jens i Ribe, uagtet Peter Thuresen havde været Biskop siden 1345, da Johannes Hee døde. Dette Dokuments Indhold er, at de daværende Ejere havde forlent 2 Jomfruer i Stubber-Kloster disse Gårde på Livstid. Et andet Dokument, der anføres i „Register“, indeholder, at Kapitlet havde udløst de samme Gårde fra Niels Eriksen til Thim, til hvem de havde været pantsatte. — En Mand kunde istedetfor 2 Ort. Korn give 500 Fisk. — ²⁴ 1411 købte Kapitlet 6 Gårde på Holmsland af Ridder Lago Urn for 350 & l. (R. K. Dok. 154). — ²⁵ 1388 gav Biskop Johannes Michelsen alt sit Gods i Goding Herred, Sale S., nemlig Hovedgården Swensthorphenegård (?) med tilliggende Gårde, til Kapitlet for en daglig Messe og sin Årtid (R. K. Dok. 109). Dette Gods har hyppig været bortforlenet. Således fratådte Jes Jul det 1428, og næste År fik Henrik Eriksen det for årlig Afgift 18 Øre Korn eller 6 Td. Smør (R. K. Dok. 187, 190). 1466 fik Anders Nielsen af Våben for 2 Td. Smør og 18 & l. Svenstrup Hovgård tilligemed det øvrige Gods i Sal S. (Smst. 303), og 1417 får Biskop Peder Nielsen det selv, som ses af det Revers, han må udstede om, at han ingen anden Ret har til dette Gods end Kapitlets Overdragelse (smst. 312). Jeg ved ikke, om vi heri have et Vidnesbyrd om denne Biskops Nærighed, mod hvem Kapitlet 1474 fremkom med så hård en Anklage; allerede som Arkidiakonus havde han 1464 fået Skolens Gods på Holmsland i Forlening (smst. 298). ²⁶ Ved denne Gård er senere tilføjet: Som Herredefoged haver for Godset at forsvare, og ligger mere end 24 Mile fra Ribe, og . . . , at det kom fra en Gilde i Lemvig og hørte Kapitel intet til med Rette. — ²⁷ Nu Grejs.

Herred.	By el. Sogn.	Gaarde.	Bol.	Rug.	Byg.	Havre.	Korn.	Lam.	Svin.	Gjes.	Fænedt.	Smøt.	Tørv.	Gjæsterl.	Penge.
Nøriutlandt.															
Jerlo (Slaugs)	Torstedt ²⁸	2	„	„	„	„	„	„	1	„	„	$\frac{3}{4}$	„	1	„
	Vordbassy	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	$\frac{1}{4}$	„	„	„
	Meslyngh ²⁹	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	24 β d.
	Bøgwadt ³⁰	3	„	3	3	„	„	„	3	„	„	„	„	3	„
		1 Mølle					12 Mel								
Anst	Kraglundt ³¹	6	„	„	„	„	„	„	6	„	„	1 $\frac{1}{2}$	„	6	„
	Becchy	1	„	2	1	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
	Ansth	2	„	„	„	„	„	„	2	„	„	$\frac{3}{4}$	„	2	„
	Asbyll ³²	1	„	„	„	1	„	„	1	„	„	$\frac{1}{2}$	„	1	„
	Østhr Wamdrop	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	$\frac{1}{4}$	„	1	„
	Sestedt ³³	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	10 & d.
Brysk	Herssleff	2	„	2	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	„	„	2	„	„	„	„	2	„
	Strandhuse ³⁴	„	8	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„
	Bierthe	6	1	2	7 $\frac{1}{2}$	2	„	„	5	„	„	1	„	5	18 β

og 1 Pd.

²⁸ Egtved S. Om Godset i Torsted havde Kapitlet en Proces med Peder Ebbesen, hvem det forgjæves tilbød Forlig. Rigsrådet opsatte Sagen til næste almindelige Herredag; men Kapitlets Fuldmægtig, M. Hans Højne, kunde ikke komme over Store-Belt for Rigets Fjender, hvorom han fik et Vidnesbyrd af Hovedsmanden på Nyborg, Oluf Rosenkrands (Lensmand 1533). Men imidlertid fik Peter Ebbesen Dom mod Kapitlet. Kong Frederik „tog Sagen til sig at opstande, og måtte dog Intet hjælpe.“ Kapitlet måtte betale sin Modstander 700 & for Opbørsel, Faldsmål, Kost og Tæring („Register“). — ²⁹ Måske Mejsing (Jerlev S.). — ³⁰ Godset i Bøgvad (Egtved S.) og andet i denne Egn gav Kantor Jakob Iversen 1454 til Kapitlet for Vedligeholdelsen af en Procession med Korset, som han havde indstiftet, hver Lørdag før Højmessens. Såvel Kanniker som Vikarier skulde deltage i denne Procession, der udgik fra Koret, gik igjennem Kirkens Omgang og derpå 2 Gange gjorde Statio, midt i Kirken og foran St. Lamberts Alter (R. K. Dok. 268). — ³¹ Bekke S. — ³² Lejrskov (forhen Ersth) S. — ³³ 1554 fik Kapitlet noget Gods i dette Herred i Mageskiste af Kongen for andet, mest i Brusk Herred; men 1579 tilbyttede Kongen sig næsten alt Godset i Andst Herred og lagde det under Koldinghus. Der bemærkes, at på det Gods, som Kapitlet fik 1554, udgjorde et fuldt Gjæsteri 15 Heste, nemlig Sommerhold 6 Heste, derfor 1 $\frac{1}{2}$ & d. og 6 Sk. Havre, Vinterhold 6 Heste, derfor 1 $\frac{1}{2}$ & og 10 Sk. Havre, Jægerhold 3 Heste, derfor 1 &. Landgilden på disse Gårde er ikke høj. — ³⁴ Strandhuse og Bjert, Eltang S. Det meste Gods i dette Sogn er givet 1436 af Ingjærdh Hermensdatter af Højgård (Grejs S.), Nisse Woghensens Efterleverske, til en daglig Messe, nemlig 9 byggede Gårde i Strandhuse foruden øde Gods smst., Grenegård og 3 andre Gårde i Bjert, 1 i Eltang, 1 i Brandrup, 1 i Skjerbek (Elbo Herred) (R. C. 279). — Men allerede 1250 (Peståret) havde Johannes Kalf pantsat sin Gård Akhtropgaard i Biartæ Sogn til Kapitlet for 60 & Sølv. Dersom den ikke var indløst inden hans Død, skulde den tilhøre Kapitlet, dog imod at dette holdt en daglig Messe til hans Sjæls Frelse (R. C. Side 110).

Herred.	By el. Sogn.	Gaarde.	Bol.	Rug.	Byg.	Havre.	Korn.	Lam.	Svin.	Gjæs.	Fønedt.	Smør.	Tørv.	Gjæsterl.	Penge.
Nøriutlandt.															
Brysk	Eltengh	2	„	„	„	„	5	„	2	„	„	1 Pd.	„	2	„
	Harthe	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	$\frac{1}{2}$	„	1	„
	Brandrop	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	$\frac{1}{2}$	„	1	„
Endle	Eresø ³⁵	7	1	„	17	5	„	„	6	„	„	„	„	6	1 $\frac{1}{2}$ d.
	Wedelby ³⁶	6	„	5	5	5	„	„	6	„	„	„	„	6	2 $\frac{1}{2}$ 4 β
	Twedt ³⁷	1	„	„	1	1	„	„	1	„	„	„	„	1	„
	Brestrop S.	2	„	2	2	2	„	„	2	„	„	$\frac{1}{4}$	„	2	„
	Skierbeck ³⁸	1	„	2	2	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
	Handerup ³⁹	1	„	„	1	1	„	„	1	„	„	„	„	1	„
(Holmyndz)	Mørcholth ⁴⁰	6	„	5	5	6	„	„	6	„	„	„	„	6	„
	Gardzleff	2	„	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	„	„	2	„	„	„	„	2	„

Indtægten af Jordegodset er således:

for Sønderjylland	83	10	46 $\frac{1}{2}$	174 $\frac{1}{2}$	36	42 $\frac{1}{2}$	1	68	4	27	3 $\frac{3}{4}$	152	69	c.37 $\frac{1}{2}$ d.
			(3 øde)	3 Forbed.										
Vard- og Hard- Sysler el.														
Vestsid. af Nørre-Jylland	112	10	167 $\frac{1}{2}$	170 $\frac{1}{2}$	„	42	3	92	2	2	2 $\frac{1}{2}$	15	9 $\frac{1}{2}$	37 $\frac{1}{2}$ Fisk
			(3 øde)	3 Møller		8 Mel		4 Høns	18 $\frac{1}{2}$ Pd.					noget Fisk
Jelling og Almind. Sysler														
el. Østsidan	57	11	24	48 $\frac{1}{2}$	27	5	„	53	„	„	7 $\frac{3}{4}$	„	43	15 $\frac{1}{2}$ Fisk
			1 Mølle	9 Sk. 12 Mel	Gryn			2 Pd.						14 β
tilsammen:	252	31	238	393	63	89 $\frac{1}{2}$	4	213	6	29	14	167	206	c.90 $\frac{1}{2}$ d.
			4 Møller	9 Sk. 20 Mel	Gryn			4 Høns	20 $\frac{1}{2}$ Pd.					noget Fisk

³⁵ 1417 gav Væbner Herman Iversen Pennov 4 Gårde i Erikshøg på Elnd og en Gård i Ulstrup til Riber Kirke for en Årtid for sig og Kone (R. K. Dok. 165). Denne Herman Iversen er Ing. Hermensdatters Fader (se 34). — ³⁶ 1396 gjorde Væbner Agho Astradi Testamente, hvorved han gav Kapitlet i Ribe alt sit Gods i Wæthelby Sogn, som han havde købt af en vis Finnisk, og endnu en Gård på Elnd (in termino E.) for en Årtid for sig, Kone, Sønner og Brødre (R. C. 59, R. K. Dok. 122). „Register“ anfører Hennich Fenckes Skjøde til Åge Ostredsen på 3 bygte Gårde og sex Ødegods i Vejlbj S. Godset i Vejlbj og Ullerup Sogne havde senere Hartvig Limbek (på Nebbe) i Fæste. — ³⁷ Vejlbj S. — ³⁸ Tavlov S. — ³⁹ Handerup hørte til de Byer af det forhenværende Ullerup S., som bleve nedbrudt ved Anlæggelsen af Fredericia. Elnd (cl. i Endle) synes ikke at have udgjort et særegt Herred; idetmindste gave Pennov og Finnisk Skjøde på Brusker Herreds Ting. — ⁴⁰ Gårdslev S. 1437 købte Kapitlet 4 Gårde og et Møllested i dette Sogn af den samme Ingjærdh Hermensdatter, som er omtalt i Anm. 34 (R. K. Dok. 205, 6, 8). Det Gods her i Sognet, som Jon Petersen gav 1441 (se Anm. 5), var også købt af den samme Dame. „Register“ anfører en Rekognits af Biskop Henrik (Stangeberg 1455-65), at han havde haft dette Gods med mere tilleje.

2. *Jordskyldt som Capittel haffuer aarlig yndt at kome ynden ryberby och byfredt, och haffuer vdi roligh heffdt anno etc. 1550.*

In parochia dive virg. (af 29 Ejendomme)	47	℥	11	β
Parochia Joannis (af 20 Ejendomme) . . .	35	»	6	»
Parochiæ Petri et Nicolai (af 18 Ejend.) . .	19	»	3	»
11 Enge, 606 Skor (1551).				

Her følges altså endnu den katholske Tids Sogneinddeling, uagtet det allerede 1542 var bleven bestemt, at de fire Sognekirker, som der var foruden Domkirken, skulde nedlægges, og Sortebrødrenes Klosterkirke, St. Kathrine Kirke, i deres Sted giøres til en Sognekirke. Den samme ældre Inddeling følges også i »Register»; men her ligesom i Jordebogen findes Intet anført for St. Klemens Sogn. — Man har Kapitlets Lavhævd af 1509 på dets Eiendomme i Ribe (R. K. Dok. 507, aftrykt i Kathedralskolens Indbydelsesskrift for 1833). Lavhævden indbefatter nogle Ejendomme, som ingen Plads finde i Jordebogen, fordi de ingen Indtægt give, f. Ex. Skolen.

Den højeste Jordskyld, der anføres af en Ejendom, er 4 ℥. I enkelte Tilfælde er Indtægten Rente af udlånte Penge. Nogle Kanniker, navnlig Hans Marquardsen, Grundeth og Svanning, give Jordskyld af deres Residentser, de to første 4 ℥, den 3die 3 ℥; men ifølge en senere Vedtegning er det forandret således, at de første give 2 ℥, og den sidste Ingenting.

Blandt Indtægterne anføres: de consulatu (af Rådet) 24 β, »af det Jord, Rådhus på står.« »Register« viser, at de 12 β hidrører fra en Kontrakt af 1408 (findes i Gehejme-Arkivet), hvorved Enken Kathrine Jenskone overlod Byen sine Ejendomme, deriblandt det Hus i Grønergade, som hendes Broder, Paul Tidemansen (Rådmand 1407), havde bebot, imod at hun for Livstid skulde være fri for Byens Tjeneste og Arbejde og have bemeldte Hus frit, og at Rådet efter hendes Død årlig betalte 12 β til Paul Tidemansens Messe. De andre 12 β (oprindeligt 4 β Sterl.)

betalte Rådet ifølge en Forpligtelse af 1369 til at udrede denne Sum årlig til Kapitlet for Marquard Holstes og hans Enkes Årtid, fordi den Sidste havde skjænket sin Ejendom i Grønergade til Byens Nytte og Befæstelse (munimen. R. K. Dok. 82).

Blandt de øvrige Ejendomme i Ribe, hvoraf Kapitlet havde Jordskyld, nævnes »domus crucis« (hellig Korsens Hus) i Hundegade, som Lavhævden også anfører; »tabernæ divi Petri« i Bispegårdegade, i hvis Sted Lavhævden har »en Jord næst Norden for St. Petri Gildehus«; »Svenne Hus næst Bispegård«; Tornborg (der 1452 bestemtes til Embedsbolig for Succentor, hvis Embedes dengang oprettedes, den nuværende Bispebolig); endelig opføres »Gamel Borgmester Christen Nielsens Arvinger i Warde.« Mon denne Mand, der er bekjendt af, at han vilde forbyde Ribe Borgere at besøge Markederne i Varde, skulde være en født Ripenser?

Oldemoder har en Fortegnelse over Fællesindtægten af Jordskyld i Ribe By fra den senere Halvdel af det 15de Århundrede. Der anføres Jordskyld af 3 Ejendomme i Nikolaj Sogn, 8 i Petri S., 26 i Frue S., 24 i St. Hans S., 5 i St. Klemens S. (1 i »Bartholomæi S.«; men Bartholomæi Kirke nævnes ellers aldrig som Sognekirke. Se R. C. S. 396).

3. *Nomina prebendarum Prelatorum et Canonicorum Residentium apud ecclesiam ad ordinationem Capituli per modum optionis libere spectantium. Anno dom. 1530.*

1. Prebenda sub majore turri, ad quam spectant
infrascripta bona.¹

Ecclesia in Nørfardrup cum omni jure sacerdotali.

Askoffgaardt, 2 Gårde i Askoff, 1 i Eskelundt, 1 i Esdrup, 1 i Lyndknudt, 1 i Høyne, 1 i Engbjerg, 1 i Weygne, et Bol i Nørfardrup, som tilsammen give: 12½ Ort. Rug, 9 Ort. Byg, 2 Ort. Havre, 1¼ Td. Smør, 4 Får, 7 Svin, 5 Gjæsteri, 8 β l.

Jordskyld i Ribe af 9 Ejendomme 14 ⅞ 11 β d.

2. Prebenda dapiferi.²

1 Gård i Giesthenn, 2 i Synder Wylstrup, 1 i Skierop, 1 i Brondle, Kragasygh smst. (Indtægten ikke opgiven), 1 og et Bol i Darrum, 1 i Horstrup (Højen S.), 1 i Byrcop (Gaverslund S.), et Bol i Billstrop: 5 Ort. Rug, 7½ Ort. Byg, 7 Ort. Havre, 8 Svin, 8 Gjæsteri, 4 Ɔ d.

Tres prebendæ in Ballwm.³

Hver en Trediedel af Ballum Tiende, og desuden:

3. en Gård i Klaaby (Ribe Domsogn): ¼ Td. Smør, Svin, Gjæsteri.
4. en Gård i Chanichuse i Møgeltunder S: 5 Td. Salt, Svin, Gjæsteri.
5. en Gård i Rohee (Råhede, Hvidding S.): 4 Td. Byg, Svin, Gjæsteri, 4 Læs Tørv.

6. Prebenda Raffnholt.⁴

1 Gård i Østher Westedt, 1 i Giesten, 1 i Raffnholt (Gjesten S.): 5 Ort. Rug, 5 Ort. Byg, 1 Ort. Havre, 4 Læs Tørv, 3 Svin, 3 Gjæsteri.

3 Boder i Smedegade (i Ribe): 10 Ɔ d.

Duæ prebendæ in Østher Westedt.⁵

7. 2 Gårde: 4 Ort. Rug, 4 Ort. Byg, 2 Ort. Havre, 2 Svin, 2 Gjæsteri, 8 Læs Tørv.
8. 2 Gårde: 4 Ort. Rug, 4 Ort. Byg, 4 Ort. Havre, 2 Svin, 2 Gjæsteri, 8 Læs Tørv.

9. Una i Vesthr Westedt.

3 Gårde: 4 Ort. Rug, 5 Ort. Byg, 3 Svin, 3 Gjæsteri, 12 Læs Tørv.

10. Una in Roagher.⁶

1 Gård: 4 Ort. Korn.

Duæ in Grestedt.

11. 1 Gård i Grestedt (Jernved S.), 1 i Gjøring: 3 Ort. Rug, 1 Ort. Byg, 1 Svin, 1 Gjæsteri.⁷
12. 1 Gård i Grestedt, 1 i Grenekrogh (Grene S.), 1 Sted i Weers udi Wester Herred (Vejers, Oxby S.) og 1 i Hoo: 1½ Ort. Rug, 1½ Ort. Byg, ¼ Td. Smør, 1 Svin, 1 Gjæsteri, 4 Læs Tørv, 3 Ɔ d.⁸

Prebendæ non residentium.

1. Hegaardt (Hjortlund S.): 3 (2) Ort. Korn. Svin. Gjæsteri.
2. Hywm: 4 Ɔ . 2 Svin.
3. Guldagher. (Senere tilføjet: 8 Ort. Svin. Gjæst.)⁹
4. Alsleff. (Senere tilføjet: 6 Ort. Korn.)⁹
5. Hywlsager. (Senere tilføjet: 15 Ɔ *d.* Svin. Gjæst.)¹⁰
6. Brøndom. (Senere tilføjet: 3 Ɔ *d.* Svin. Gjæst.)¹¹
7. Chanicke Hwse in parochia Møgeltunder. (Senere tilføjet: 15 Ɔ *l.* Svin. Gjæst.)¹²
8. Heldevadt.¹³
9. Flunder. (Senere tilføjet: 2 Ɔ 4 β *d.* Svin.)
10. Tømerby (Sneum S.): 3 Ort. Korn.¹⁴
11. Fieltryng, videlicet Mørøpgardt: 1 Td. Smør.¹⁵
12. Prebenda Januæ, videlicet Curia in Plogstrup parochia Jernwidt: 4 β grossorum.¹⁶

Vi have altså her 24 Præbender eller Kanonikater opregnede, hvilket Antal også andensteds nævnes. Den ældste Angivelse, vi have, af Kannikernes Antal ved Ribe Domkirke, er den, at Biskop Homerus (1177-1204) indskrænkede deres og Præbendernes Antal til 12 og bestemte, at ingen ny Kannik måtte udnævnes, uden når der var et Præbende ledigt (Chron. eccl. Rip.). Der fortælles derefter, at han funderede et nyt Præbende på Salttolden; men det er dog måske et af de 12. Snart udvidedes dog Antallet påny, f. Ex. ved Bisk. Tuvo, der 1214 stiftede de 3 Præbender i Ballum. Bisk. Homerus's Bestemmelse overholdtes dog vistnok forsåvidt, at kun 12 Kanniker havde Andel i Fællesgodset; thi ved Bisk. Gunners Død 1245 nævnes Kanniker, som havde »Kommunitet« (Annivers. XII Kal. Novbr.); der var altså også Kanniker, der ikke havde Kommunitet. De Præbender, der medførte Andel i Fællesindtægterne, kaldes også de »gamle«; thi 1260 skjænkede Bisk. Esger noget Gods til Ihænderhaverne af disse (R. K. Dok. Nr. 4). 1291 finde vi i Oldemoder (R. C. 134), at der er 21 Præbender, af hvilke 12 ere communes; de 9 andre, som ikke have Andel i Fællesgodset, kaldes simplices.

Omtrent fra samme Tid have vi dog også den udtrykkelige Bestemmelse, at kun de Kanniker, som residerede (d. e. opholdt sig) ved Domkirken, skulde have Andel i Fællesindtægterne; om de vilde residere eller ikke, synes at være overladt til dem selv (R. C. S. 170). For de fleste Præbender opregnes i Oldemoder Godset og Indtægterne; Præbenderne anføres ikke, som senere, med bestemte Kjen­dingsnavne. — 1312 forøgedes Tallet fremdeles med Præbendet Alslev, 1329 med det såkaldte »Drostens«, der efter Oldemoder (R. C. 135) skal være blevet det 22de. Da endelig Præbendet »sub majori turri« stiftedes 1438, var Tallet fuldt. 1455 ophævede Bisk. Henrik Stangeberg strax efter sin Embeds-Tiltrædelse med Kapitlets Samtykke Forskjellen mellem »præbendæ communes« og »simplices«, idet han annekterede Vester-Vedsted Kirke til Kapitlet, men bestemte, at for Fremtiden såvel denne som alle andre Fællesindtægter skulde fordeles ligeligen mellem alle de Kanniker, som »residerede« (opholdt sig) ved Domkirken og gjorde den skyldige Tjeneste, hvad enten deres Præbende var »communis« eller »simplex« (R. K. Dok. No. 275). Hans Hensigt hermed var dels at befordre Enigheden mellem Kannikerne ved at stille dem alle på lige Fod, dels at råde Bod på Præbendernes Ringhed, det vil da sige, de simple Præbenders. Af en anden, samtidig Bestemmelse ses også, og disses Indtægter tildels vare under 6 sol. gross. (R. C. S. 172). — Denne Lighed mellem Kannikerne varede til 1497, da Bisk. Hartvig Juul, ligeledes med Kapitlets Samtykke, på Grund af Ringheden af Præbenderne og Kannikernes Indtægter bestemte, at der for Fremtiden kun skulde være 12 residerende Kanniker (residentiam corporalem realem sive personalem facientes) (R. C. Side 135). Meningen heraf er, at Fællesindtægterne kun skulle deles mellem 12 Kanniker, og at de øvrige derfor heller ikke skulle være forpligtede til nogen Tjeneste ved Domkirken. — Denne Bestemmelse udførtes videre af Eftermanden, Iver Munck, der 1502 henlagde de 12 bedste Præbender til de residerende

Kanniker. Disse vare: Sub turri de Fardrup, Drostens, 3 i Balgom, 3 i Ribe i Stenbode, 2 i Øster-Vedsted, 1 i Vester-Vedsted, 1 i Ho og Oxeby. I disse 12 Præbender skulde der avanceres efter Anciennetet og Option. De 12 øvrige bortgav Biskoppen, dog med lagttagelse af Kapitlets Statuter angående Optagelsen af nye Kanniker (R. K. Dok. Nr. 439, R. C. 136). — De 12 Præbender, som her opregnes, ere de samme, som Jordebogen har, kun tildels med andre Navne og i en noget forandret Orden, hvilket vil blive eftervist, hvor Talen bliver om de enkelte Præbender.

Et Spørgsmål, der er af Vigtighed med Hensyn til det indbyrdes Forhold mellem Kannikerne, men som jeg ikke kan besvare, er, om de Kanniker, der ikke havde Andel i Fællesindtægterne, kunde gjøre Fordring på efter Anciennet at rykke op i deres Klasse, som havde dette Fortrin.

Bemærkninger om de enkelte Præbender.

¹ Dette Præbende er stiftet 1438 af Bisk. Kristiern Hemmingsen (1418-54), idet han bestemte (R. K. Dok 211), at det Alter, som han tidligere havde bygget og funderet i det store Tårn til Ære for den almægtige Gud, Jomfru Maria, St. Lucius og alle Helgene, efter den daværende Vikarius, Nicol. Bomgarths, Død skulde tillægges en af Kapitlets Kanniker, hvem Biskoppen udnævnte dertil efter Kapitlets Præsentation, imod at han årlig betalte Kapitlet 8 β Sterl. for Stifterens og hans Forældres Årtid Tillige opregnes de Ejendomme, som han havde lagt til dette Alter, nemlig først til Residents for Beneficiarius en Gård Vesten for Domkirken, som Nickol. Bomgarth havde opbygget på den af Stifteren skjænkede Grund. For denne Grund, som havde tilhørt Bispebordet, havde han magelagt dette Hovedgården Sengård (Sem S.) og andet Gods, som han havde købt af Væbner Erik Jonsens Enke for 160 $\text{K} l$. Fremdeles havde han givet til dette Alter Hovedgården Askofgarth i Moltæ (Malt) S., en anden Gård sammesteds, en i Estrop, en i Eskelund (Brørup S.), en i Plovstrup (Jernved S.) tilligemed øde Gods, hvilket han altsammen havde købt af Lave Knudsens Enke, fremdeles det Gods, som han havde i Pant af samme, endvidere en Gård i Hothern i Jerloff Herred, en i Branlæ (Brand) S., en i Ængbergh i Vandfalk Herred, købt af Ridder Predbjørn Podbusks Enke, Ingeburgh. — Et andet Dokument af samme År omtaler nærmere Magelæget mellem den omtalte Grund Vesten for Domkirken og Sengård, som Biskoppen først havde givet til Alteret, men nu fandt meget „nødvendig og bekvem“ for Bispebordet. Dette Dokument pålægger også Besidderen

af Præbendet at holde eller lade holde en daglig Messe for Stifteren, ved hvilken han tillige skal ihukomme Nich. Bomgarth og hans Forældre. — Gården Vesten for Domkirken er sikkert den samme, som Jordebogen anfører som Hr. Niels Terckelsens Gård i Skolegade, hvoraf han årlig gav 3 K , foruden at holde den ved Magt.

1448 annekterede samme Bisk. Kristiern for evig Tid Fardrup Sognekald til dette Vikarie, efter Opfordring og Samtykke af Canutus Petri, som dengang beklædte begge Embederne.

² 1329 gav Drost, Laurits Jensen det samme Gods, som her opregnes, og noget mere til et nyt Præbende og Kanonikat, hvortil han selv i levende Live forbeholdt sig Præsentationsret, men som efter hans Død skulde besættes af Biskoppen og Kapitlet. Af Indtægterne skulde 1 K Korn årlig anvendes til en Mindefest for Guds tro Afdøde, men efter Stifterens Død til hans Årtid. Halvdelen skulde de tilstedeværende Kanniker have, Halvdelen fattige Skolebørn og andre Trængende (R. C. S. 131 fl.).

³ Disse 3 Præbender ere stiftede 1214 af Biskop Tuvo, som gav dertil Kirkerne Balghum og Tundær (Møgeltønder), således at enhver af de 3 nye Kanniker skulde have 4 K af Ballum Kirke til Klæder. Da den øvrige Indtægt kun var tilstrækkelig til de tos Underhold ved Fællesbordet, skulde der tillægges den tredje et af de gamle Præbender (R. C. S. 129). Desuden skjænker han Kapitlet nogle Ejendomme ved Møgeltønder og Ribe. 1486 blev Møgeltønder Kirke ombyttet med Janderup, hvis Præstetiende endnu ligger til Kathrine Præstekald i Ribe. — 1291 havde hver af disse 3 Præbender 1 K (24 Riber-Skjepper) Byg*) af Ballum Kirke; desuden hørte der til det første, ligesom 1530, en Gård i Klåby (i Ribe Domkirkes Landsogn), til det andet en Gård i Møgeltønder, som gav 19 K Penge, til det tredje en Gård i „Orvæ“ (Orre), der bestod af 3 Bygninger, til Besætning havde 6 Stude, 6 Kør, 2 Heste, 2 Kalve, foruden Svin, Får og Plove, og årlig gav mindst 16 Sol. (Skjepper?) Korn. Denne Gård havde Forstanderen for Puggård i lang Tid tilegnet sig; men 1404 tildømte Provsten i Vardsyssel dette Præbende den. Desuden er der tillagt dette 12 Ører Penge af Præbendet i Klåby — Møgeltønder Slot og By hørte, som bekjendt, fra gammel Tid af til Ribe Bispestol. I Biskoppens og Kapitlets Forleningsbrev af 1417 på dette Slot til Ridder Morten Jensen (den Samme, som 1436 solgte sit Gods i Emmerlev og andetsteds til Kapitlet) opføres blandt det Gods, som følger med Slottet, hvorimellem 7 Gårde i Emmerlev, „de Hollændere i Balmersk (Ballum Mærsk), hvilke der give et År 25 lub. K , og det andet År 30 lub. K .“

⁴ Det samme, som 1291 bestod af en Gård i Vedsted og en i Gjesten og af 2 Stenboder tilligemed en tredje Ejendom i Ribe (Nr. 17).

*) En K Korn vurderes 1292 til en 7 K Penge, eller måske mere (R. K. Dok. 9). 1429 er en K Korn = 8 Ørt. (Smst. 190).

Gården i Ravnholt er altså senere kommen til, og det er et af de 3 Præbender, som 1502 benævnes „i Stenbode.“

⁵ Allerede 1291 finde vi, at flere Præbender have Gods i Øster- og Vester-Vedsted. De 3, som her nævnes, ere rimeligvis de daværende Nr. 15, 19 og 21. (Præbenderne ere 1291 ikke ordnede efter deres Godhed alene.)

⁶ Sikkert det samme, som 1291 Kantor havde (Nr. 12), og hvortil der foruden Gården i Roager hørte en i Vedsted og 4 Stenboder i Ribe, som årlig gave 24 K Penge, og endnu en Grund smst., der gav 8 β Sterl. Herved forklares det også, at det 1502 hører til Præbenderne „i Stenbode.“

⁷ Det, som 1291 er Nr. 14, og hvortil foruden Gården i Roager hører en i Fardrup, en i Bjerrum og 4 Stenboder i Ribe, som give 16 K , altså 1502 den tredje Præbende „i Stenbode.“

⁸ Er 1291 Nr. 9 og har da Enge i „Uxæby“, Gods i Jærnkjær, Gredsted og Grene.

⁹ Stiftet 1312 af Ærkebiskop Esger Juul, der allerede som Kannik i Ribe havde vist sig gavmild mod Kannikbordet (Suhm: Hist. af D. XI, 311), men 1306 var bleven Bisk. i Århus, og 1310 Ærkebisk. i Lund. Han lagde dertil 3 Gårde, i Tostenæs, Hete og Alslæff (R. C. S. 220) Det var en Tid præbenda januæ eller det Præbende, som enhver tiltrædende Kannik først fik, ifølge en Bestemmelse af Bisk. Jakob Splittaf (1327-45) (R. C. S. 135). Herefter skulde man tro, at det dengang har været det mindste. — De 6 Ørt. Korn gaves efter Jordebogen af 1669 af Gårdene i Tostenæs og Alslev.

¹⁰ 1291 er det Nr. 6, hvortil hører Gårde i Hylsakær i Hæningh (Henne) S., i Haværvang og i Øster-Vedsted.

¹¹ 1291 rimeligvis Nr. 9, hvortil hører Gods i Vesterbæk (Roager S.) og i „Brunnum.“

¹² 1291 Nr. 3. Gården i Møgeltønder gav da årlig 19 K Penge (for 7 Ørt. Korn). Desuden 2 Grunde i Ribe, som gave 39 β Sterl.

¹³ Chronicon ecclesie Rip. fortæller, at Biskop Homerus annekterede Hellevad Kirke (i Slesvig, men dengang hørende til Ribe Bispedømme) til Kapitlet, og Jordebogen af 1669 siger overensstemmende hermed, at Præbendet havde bestået i nogen Rente af en Kirke i Åbenrå Amt.

¹⁴ Er 1291 Nr. 16.

¹⁵ Efter „Register“ havde Mats Mørck i Fjeltryng (Fjaltring) givet alt sit fædrene Gods tilligemed 2 andre Gårde til det Kannikdom, som var funderet på Morupgård. Morupgård er rimeligvis det i Nim Sogn, Tyrsting Herred, Århus Stift, hvorom der i Dansk Atlas fortælles, at der i Nærheden skal have stået et Kloster, et Kapel eller nogen anden stor Bygning, hvis Rudera findes, og at Stedet endnu kaldes den gamle Kirkegård. Det Meste af dette Præbendes Gods må være gået tabt igjen,

siden dets Indtægter ikke ere større. — Den anførte Td. Smør udredes af 7 Mænd i Fjaltring (Jordeb. af 1669).

¹⁶ Nævnes i et Dokument fra 1561 (R. K. Dok. Nr. 594), hvori Succentor Peder Gumisen bevidner, at Hr. Cresten Steen har svaret ham 2 K 4 β årlig til sin Dødsdag til Korføn af Præbendet i Plogstrup, som kaldes præbenda januæ.

Af de Præbender, hvis Tilliggende 1291 angives, er der et, som senere rent forsvinder, nemlig Nr. 7, hvortil hørte en Gård i Vesterkirke S. („Vongherred, som nu kaldes Nørherred“), der gav 4 Sol. Rug eller Lidet mere, en i Kragebjerg og en Mølle i „Thiurguth“, som gav 12 Snese Ål og 3 Sol. Mel.

Om Kannikernes Indtægter.

Præbenderne ere, som vi have set, tildels meget små. Selv for de residerende Kanniker kunde de ikke udgjøre Hovedindtægten. Denne måtte søges i det øvrige Gods. Også dette var på nogle Steder, f. Ex. i Århus, fast fordelt mellem de enkelte Præbender; men i Ribe har en sådan Udskiftning ikke fundet Sted eller har ikke holdt sig. Jordebogen har intet Spor deraf, men kjender tvertimod kun 2 Slags Gods, de egentlige Præbender og Fællesgodset. Det slesvigske Kapitels Mensalgods var ifølge dets Register (Script. Rer. Dan. VI) ligeledes ganske sikkert ikke delt, idetmindste indtil 1407. På en Måde var rigtignok Riber-Kapitels Fællesgods fordelt mellem Medlemmerne, men kun på Tid. Denne Indretning er sikkert meget ældre; men vi kjende den kun i den bestemte Form, som den fik 1518, idet Bisk. Ivar Munck med Prælaternes og de (øvrige) residerende Kannikers Samtykke bestemte, at, når for Fremtiden Fællesgods blev vakant, så skulde de residerende Kanniker (alene) optere det på den Måde, at den ældste først valgte sig en Gård, og derefter de øvrige efter deres Alder; hvis der var flere Gårde vakante, end der var Kanniker, skulde man begynde fra den ældste igjen, og således fremdeles; hvad Gods en Kannik engang på denne Måde havde fået, skulde han beholde på Livstid, hvis han da vedblev at residere ved Domkirken; men de fleste Indtægter i Korn, Smør eller Penge skulde dog fordeles ligeligen og

ligesom forhen (R. C. S. 120). — Fordelingen angik altså ikke Landgilden, men de mindre og tilfældige Indtægter af Godset, som Nød eller Svin, Gjæsteri, rimeligvis også de Straffebøder, som faldt på Godset, og som efter kongelige og biskoppelige Benådninger vare overladte til Kapitlet, måske Indfæstning. — At en fast Fordeling af Godset mellem Præbenderne ikke fandt Sted, er heraf aldeles klart. — Ved denne Indretning fik således de ældre Kanniker større Indtægter af Fællesgodset end de yngre.

Ville vi undersøge, hvor Meget en residerende Kannik kunde have af Fælles-Indtægterne, må vi tage Hensyn til, at disse ikke i deres Helhed kunde komme til Deling mellem Kannikerne, da en Del medgik til de Distributioner, som fandt Sted ved hver Gudstjeneste, og i hvilke også det øvrige Kirkepersonale havde Del (ved de Årtider, som betingedes ved Gaver til Kapitlet, ofte også de Fattige). Andre Byrder kunde vel også hvile på disse Indtægter, og ved Forleninger tabtes vel ofte en Del af dem. — Men på den anden Side vare Fællesindtægterne også flere, end Jordebogen indeholder. I denne ere Hovedgårdene, som Ryberg, ikke anførte, og der er ikke opført nogen Indtægt af Engene ved Ribe. Desuden havde Kapitlet Indtægter af andre Arter, end af Godset.

En ikke ringe Indtægt må Kapitlet have haft af ledige Præstekald. Herom haves 3 Bispebreve. 1245, 1. Oktbr., bekendtgjør Biskop Gunner, at da Kirken har måttet gjøre stor Gjæld for at udløse hans Forgjænger, Tuvo (der var bleven tagen til Fange i Slaget ved Bornhoved), så skulde et Års Indtægt af hver Sognekirke, som blev vakant, anvendes til at betale Moderkirkens Gjæld og udbetales til Kapitlet. Men næste År tillægger Bisk. Esger Kapitlet denne Indtægt for bestandig, imod at det ansætter 2 Vikarier til at holde to nye daglige Messer. Begge disse Breve findes i »Oldemoder«, det første også hos Suhm. Endelig År 1285 indskrænker Bisk. Tucho, for at skåne Præsterne, Indbetalingen til det Halve af et Års Indtægt (R. C. S. 154.

Terpager antager urigtigt, at denne Indtægt skal tilfalde Kantoren personligt).

Til Fællesindtægterne kunne også de annekterede Sognekald henregnes. Biskop Homerus havde efter Chron. eccl. Rip. annekteret Hellevad til Kapitlet. Måske lagdes det til Præbendet af dette Navn; jeg ved ikke, at det senere nævnes som hørende under Kapitlet. Om Ballum og Møgeltønder, i hvilket sidstes Sted siden Janderup kom, er allerede talt; men den samme Bisk. Tuvo gav også St. Hans Kirke i Ribe til Kapitlet. Se dets Anniversarie-Bog (Script. Rer. Dan. V.) under 4 Kal. April. Denne Kirke skal dernæst være bleven forenet med Skolemester-Embedet. 1455 gav Bisk. Henrik Vester-Vedsted Sognekald til Kapitlet med den Bestemmelse, at dens Indtægter skulde deles lige mellem alle ved Kirken bosatte (residentes) Kanniker, hvad enten de havde præbendas communes eller simplices (R. K. Dok. Nr. 275). 1486 blev endelig Petri Kirke udenfor Ribe annekteret til Kapitlet af Bisk. Hartvig. — Ved disse Kirker skulde da Kapitlet holde en Vikarius. — »Oldemoder« har et Sted den Angivelse, at Møgeltønder Kirke gav 40 ŷ Penge, St. Hans 16 ŷ og Fardrup 18 ŷ . (I Forbindelse hermed sættes: De denariis minoribus aratralibus c. 20 ŷ .) Men vi have set, at Indtægten af Fardrup og, som det synes, også af St. Hans, ikke gik i Fælleskassen. — Endnu en Indtægt, som »Oldemoder« anfører, er, hvad der udrædedes årlig af Altere og Kapeller (for Årtider, som efter Stiftelsesbrevene skulde holdes af Kapitlet). Der opregnes en sådan Afgift af 10 Altere og Kapeller i Domkirken og af 1 Alter i Mikkels-Kirken (ved Puggård).

Hvis vi dele de i Jordebogen opførte Fællesindtægter lige imellem de 12 residerende Kanniker og lade andre Indtægter gå op imod Udgifterne, får hver Kannik heraf en Indtægt af omtrent 20 Ørt. (25 Tønder) Rug, 33 Ørt. (49½ Td.) Byg, 5 Ørt (12½ Td.) Havre, 7½ Ørt. Korn, 1½ Td. Smør og 16 ŷ *d.* De øvrige Indtægter af Godset oppebares, som vi så, af de Enkelte; men for de Ældre var

den betydelig. Et Svin ansættes på et Par Steder til $\frac{1}{2}$ Dl., og blandt de få Angivelser af Gjæsteriets Størrelse af en Gård, er den laveste 8 Heste à 8 β ; beregnet herefter bliver Indtægten af Svin og Gjæsteri over 300 Dl.

Om Prælaturerne og Provstierne.

En anseligere Stilling og forøget Indtægt havde de Kanniker, der tillige beklædte et Prælatur eller Provsti. Disse to Stillinger bleve efterhånden forenede. Jeg kan angående dem henvise til Hr. Dr. Helvegs Disputats: »De danske Domkapitler«; men da jeg tror i enkelte Punkter at kunne udvide eller berigtige Fremstillingen for Ribe Kapitels Vedkommende, vil jeg ikke ganske forbigå dem.

Med Hensyn til Nydelsen af et Præbende og Andel i Fællesindtægterne havde Prælaterne intet Fortrin for de øvrige Kanniker. Når Helveg antager, at man til de 21 Præbender og Kanonikater, som opregnes for År 1291, må lægge 3 for Prælaturerne, viser dette sig strax derved at være urigtigt, at Arkidiakonus og Kantor udtrykkelig nævnes som Ihændehavere af 2 af de 21, for ikke at tale om, at der strax efter tales om Oprettelsen af det 22de. Med Hensyn til Ærkedegnen er der rigtignok hos Terpager den Mærkelighed, at denne har taget det langt senere tilsatte Navn Klaus Kristensen (Ærkedegn 1432-54) istedetfor det første oprindelige »Jacobus« († 1295). — Vi se, at Ærkedegnen havde den øverste Plads i Koret på højere Side, Kantor på venstre.

Helveg antager 3 Prælaturer fra gammel Tid af ved vor Domkirke, idet han indskyder Dekanetet som det andet. Dette er ikke rigtigt. I den allerældste Tid nævner Chron. eccl. Rip. rigtignok nogle Gange en Dekanus; men den siger også, at Titrerne i Begyndelsen flere Gange vexlede, og senere nævnes, såvidt jeg ved, ingen Dekanus før Andreas Scheel 1459 (R. K. Dok. 285). 1291 findes der derfor heller ingen Dekanus mellem Domherrerne, og endnu

1452 tituleres disse således: Ærkedegnen, Kantoren og de øvrige Kapitularer (R. K. Dok. Nr. 315).

Provstierne, de senere såkaldte Regnskabsprovstier, for de forskellige Sysler, beklædtes af Medlemmer af Kapitlet. Indtægterne bestode i en Afgift af hver Kirke i Provstiet og i de annekterede Kirker. Provstiet for den største Del af Bispedømmets synderjydske Bestanddele, der engang strakte sig videre end nu og indbefattede Ubjerg (Syd for Tønder) og Hellevad, var fra meget gammel Tid af bestandig forenet med Arkidiakonatet, efter Chron. eccl. Rip. allerede 1171 (S. 189). Efter en biskoppelig Bestemmelse af 1394 (i Gehejme-Arkivet) skulde også Domkirkens Vicarii perpetui aflægge deres Regnskaber til Ærkedegnen. Til dette forenede Embede vare Emmerløv og Brøns Kirker annekterede; men heller ikke Tiden, da denne Annektering fandt Sted, vides.

Til Provstiet for Varvith Syssel annekterede Bisk. Kristian 1306, 18. Novbr., Jarn (Jerne) Kirke, fordi det hidtil ingen eller få Indtægter havde haft, hvilket havde givet Anledning til Voldsomhed mod de Undergivne, Undertrykkelse af Kirkerne og Kuldkastelse af Retfærdigheden (R. D. Dok. Nr. 24). Hvis dette sigter til den sidste Provst, er det mærkeligt; thi denne var ingen Anden end den bekjendte Esger Juul, der nævnes som sådan 1302 og 1304, men netop 1306 var bleven Biskop i Århus, hvorfra han siden avancerede til Ærkebispedømmet; hans Gavmildhed mod Kapitlet have vi tidligere set. — Kort efter Midten af det 15de Århundrede er vist Dekanatet blevet oprettet og strax blevet fast forenet med dette Provsti; thi ligesom der før den Tid ingen Dekanus nævnes, således nævnes der efter den Tid aldrig nogen særskilt Provst i Vard-Syssel. 1514 fik Dekanus Thomas Lange også Guldager Kirke for sin Livstid annekteret til Dekanatet, — et påfaldende Udtryk (R. K. Dok. Nr. 478), og denne personelle Forbindelse må senere, uvist når, være gået over til en reel.

Provstiet over Frøs og Kalslund Herreder (mellem Kongeåen og Ribeå) og Mandø forenedes 1321 med Kantoriet (»Register« Fol. 354); 1330 føjedes endnu hertil Almind-Syssel, og Smidstrup Kirke annekteredes (R. C. S. 155). Også Skads Kirke var annekteret til Embedet, rimeligvis fra en ældre Tid af, da den lå udenfor Provstiet. 1452 bestemtes, at Kantor på Grund af sine mange Forretninger skulde holde en Succentor og give ham 1 $\frac{1}{2}$ Rug og Byg årlig af Skads Kirke, der var ham annekteret (R. K. Dok. Nr. 264).

Provstiet over Hard-Syssel, hvortil Gammel- og Ny-Sogn på Holmsland vare annekterede, blev kort før Reformationen gjort til et nyt Prælatur, Domprovstiet. Den pavelige Stadfæstelse herpå er af 1507 (R. C. 153).

Endelig blev Provstiet over Jelling-Syssel efter Reformationen forenet med Succentoratet, og dette gjort til det 5te Prælatur.

Dr. Helveg siger S. 81, at de Provstier i Ribe Stift, som ikke vare forbundne med Prælaturerne, også findes overdragne Kanniker i Århus. Jeg ved ikke, om der kan anføres mer end et Exempel herpå, nemlig Laurentius, Kannik i Århus, der i Script. Rer. Dan. VI, S. 417 anføres som Provst i Hardsyssel; men hvis dette Exempel er det eneste, så må man vist heller antage, at han tillige har været Kannik i Ribe; thi det forekommer mig at være forunderligt, om man skulde være gået udenfor Stiftets eget Kapitel. Han forekommer også 2 Gange midt i en Række af Riber-Kanniker, nemlig 1388 i Bisk. Johan Mikkelsens Testamente (R. C. 54) blandt dem, der betænkes i Testamentet, og 1386 som Vidne (»Tuv. Archidiac. Laur. Præp. in Harts. T. F. et P. Canonici dictæ eccl. Rip.« R. C. S. 478).

Anderledes var det i de Stifter, hvis Kanniker vare Munke, i Jylland Viborg og Børglum. Helveg ytrer, at man ikke ret ved, hvorledes Provstierne der bestyredes. Jeg vil fremsætte en Formodning herom. Den nævnte For-

fatter siger S. 75, at 3 århusiske Kanniker lejlighedsvis omtales som Provster i Viborg Stift (ingen i Børglum Stift). Nu omtales der, ligeledes lejlighedsvis, 3 ripensiske Kanniker som Provster i Vendsyssel, i Thy og på Mors, alle i det 14de Århundrede (Anniversariebogen under VIII Kal. Apr., Non. Mart. og IX Kal. Mart. Den Sidste nævnes allerede 1291 i Kanniklisten som Præpositus i Mortæ). En anden Provst i Thy, † 1290, havde stiftet sin Årtid i Ribe Domkirke (smst. under Non. Januar.) og var vel også Kannik her. Kanniklisten af 1291 har foruden Ærkedegnen og Kantoren 6 Provster. Ærkedegnen havde ganske sikkert et Provsti (se ovenfor). Kantoren, Petrus, tituleres 1303 Cantor Rip. et Præpositus Børglan. (Suhm. XI, S. 438), Nicholas var Provst på Mors, og af de øvrige, som simpelthen kaldes Provster, var vist den ene Provst i Thy, og der bliver da lige 5, det passende Antal, tilbage for Ribe Stift. — Derimod har jeg ikke truffet nogen ripensisk Kannik, der havde Provsti i Viborg Stift. — Det kan herefter vistnok med temmelig Sikkerhed antages, at, sålænge Kapitlerne i Viborg og Børglum fulgte Munkeregel, toges Provsterne i det første Stift af Århus, i det andet af Ribe Kapitel. — Den ripensiske Kannik Ville (Vilhadus) Friis nævnes fra 1471-92 og måske længere som Provst på Tyrholm (Thyholm); men af hvad Beskaffenhed dette Provsti var, ved jeg ikke; Pontoppidan (D. A.) anser det for det Samme som Provstiet over Thy Syssel.

En fordelagtig Bestilling, som Kapitlet i Ribe havde at råde over, var Forstanderskabet for Puggård, hvor 20 fattige Skoledisciple skulde have deres Ophold. Efterhånden tilvendte Forstanderen sig en overdreven Del af Indtægterne og indskrænkede Skolarernes Antal (se R. C. S. 479 fl.). Fra 1507 til efter Reformationen var Diakonus Gunde Lange Forstander. — Et andet Forstanderskab, som vel også indbragte Noget, om end Mindre, var det for Helligåndsgården, som Kanniken Jep Stage havde i Slutningen af det

15de Århundrede, derpå Hans Severinsen, efter ham (1527) Ærkedegnen Klaus Giortze, og tilsidst (fra 1533) Domprovsten Iver Juul.

En Stilling, der også ofte forbandtes med et Kanonikat, var den som Biskoppens Official. Fra det 15de Århundredes Begyndelse af forekommer denne Embedsmand ofte og er i Almindelighed en Kannik, undertiden dog også en Vicarius eller (en enkelt Gang) en Præst i Omegnen. Nogle Gange optræder en Kannik også som »Vicarius episcopi in spiritualibus (et temporalibus) generalis.« — Endelig var en Kannik i denne ældre Tid ofte Skolemester (Scholasticus); men dette var vel mere en Byrde end en Fordel.

Med et Kanonikat forbandtes ofte et Sognekald, f. Ex. et af de annekterede. Således var M. Hans Marquardsen kort før Reformationen Præst ved Petri Kirke (Dän. Bibliothek I, S. 163). Et Kald, som måske har stået i Forbindelse med Kapitlet, uden at man har nogen Beretning derom, var Ullerup (ved det nuværende Fredericia); thi 1436 efterfulgte Kanniken Niels Andersen sin Broder Peder Andersen*), der også var Kannik, i dette Kald, og 1499 havde Kanniken Atzer Jensen det. — Sognepræsten ved Domkirken var vistnok i Reglen ikke en Kannik; men 1508 beklædte dog Kanniken M. Lambert Kordsen dette Embede (R. K. Dok. Nr. 460). Knud Petersen var, som vi ovenfor så, allerede i Forvejen Præst i Fardrup, dengang dette Kald annekteredes, og ligeledes Kanniken Peter Jakobsen i Vester-Vedsted, og allerede i Slutningen af det 14de Århundrede var Nicholaus Nicholai Kannik og tillige Præst til Petri Kirke, der først langt senere blev annekteret til Kapitlet (Annivers. XI Kal. Dec.). Tvivlsommere er det, hvad der menes med, at 1344 døde Kanniken Christiernus »quondam rector eccl. Aal« (Annivers. VI Kal. Jun.).

*) Denne havde skjænket Bisk. Kristian en Gård, „således som der blev læst og kundgjort over hans Grav i hans Testamente“ (R. K. Dok. Nr. 203).

Men 1440 var Kanniken Anders Brok, en formuende Mand og stor Godshandler, der tillige var Bispens Official og senere blev Kantor, Præst i Hvidding (R. K. Dok. Nr. 219). — En Kannik forsmåede undertiden heller ikke et Vikariat ved et eller andet af Domkirkens mange Sidealtere og Kapeller. Et af Præbenderne var jo ligefrem funderet på et Vikariat; men på personelle Forbindelser findes også Exempler. 1493 og 1494 nævnes således Ville Andersen, Kannik i Ribe og perpetuus Vicarius til Philippi og Jacobi Alter sammesteds (R. K. Dok. Nr. 400, 403), og 1535 fik Kanniken Jens Viborg Kollats på Apolloniæ Alter (R. C. S. 239). Ligeledes fik Tuco Torkilsen 1453 Vikariatet til vor Frue Alter i St. Mikkels Kirke (D. Atlas 6, S. 629). — Ja Laurits Bertelsen, Dronning Kristines Kapellan, forenede med sit Kanonikat både Præsteembedet ved en Kirke udenfor Byen og Vikariatet ved St. Mikkels Kapel (R. C. 123).

Endelig kunde En være Medlem af flere Kapitler. Navnlig i den seneste Tid blev dette vistnok temmelig almindeligt. Således var jo Andreas Broberg, Kristian II.s Lærer, Kannik i Roskilde, Lund, Odense, Ribe og Kjøbenhavn. Men allerede tidlig træffes Folk, som vare Kanniker på to Steder. Således var efter Suhm (H. af D. X, S. 4) Mag. Andreas både Kannik i Ribe og i Roskilde. Anniversariebogen (VI Id. Maj. IV Id. Jun.) omtaler en Nichol. Ruffus, Kannik i Ribe og Kannik og Official i Paris, død 1272 eller 1289. Om Provst Laurentius have vi talt. Johannes Herodis var 1299 efter Suhm (XI, S. 340) Kannik i Lund; men 1309 (R. C. S. 378) og ved sin Død 1319 (Annivers. II Kal. Mart.) nævnes han som Kannik i Ribe. 1334 døde Nichol. Palnyson, Kannik i Århus og Ribe (Annivers. VI Kal. Nov.), 1363 Peter Iversen, ligeledes Kannik på begge disse to samme Steder (smst. II Id. Jun.), 1342 Mag. Jakob af Lintrop, der var Kannik i Slesvig og Ribe og havde været Skolemester begge Steder (smst. S. 563).